*Velisav Marković**

UDK: 347.133.4
BIBLID: 0352-3713 (2015); 32, (1-3): 30–46
PREGLEDNI NAUČNI RAD

RAZGRANIČENJE ZASTUPNIŠTVA I SRODNIH USTANOVA

REZIME: Zastupništvo je način (mogućnost) preduzimanja pravnih poslova u ime i za račun zastupanog lica kod koga sva dejstva posla preduzetog u ime i za račun zastupanog lica nastaju samo prema zastupanom licu, pod uslovom da je zastupnik delao u granicama ovlašćenja za zastupanje i obavestio treće lice da posao preduzima u ime i za račun zastupanog lica. Zastupanje ima sličnosti i sa drugim pravnim ustanovama kao što su nalog, komision, posredovanje, poslovodstvo bez naloga. U ovom radu autor analizira sličnosti i razlike između zastupanja i navedenih ustanova i pojašnjava razgraničenja između njih.

Ključne reči: zastupanje, nalog, komision, posredovanje, poslovodstvo bez naloga

1. Uvod

Zastupanje je preduzimanje pravnih poslova u ime i za račun zastupanog fizičkog ili pravnog lica, na osnovu ovlašćenja za zastupanje.[1] Ovlašćenje za zastupanje se može zasnivati na zakonu, opštem aktu pravnog lica, aktu nadležnog organa ili na izjavi volje zastupanog (punomoćje).[2] Pravni subjekt nekada ne može sam preduzeti pravni posao zbog pravnih ili faktičkih smetnji. Institutom zastupanja omogućava se svim licima koja pravni posao ne

* Vanredni profesor, Poslovni fakultet Valjevo, Univerzitet Singidunum Beograd.
e-mail: vmarkovic@singidunum.ac.rs

[1] Knežević, M., (2013). Prokura u svetlu Zakona o privrednim društvima, *Pravo - teorija i praksa* 30 (4-6), str. 59-68.

[2] Stanković, G., (2012). Zastupanje preduzetnika u parničnom postupku, *Pravo - teorija i praksa* 29 (4-6), str. 1-12.

mogu lično preduzeti, da to učine preko zastupnika. Neke pravne poslove nije dozvoljeno preduzimati preko zastupnika.[3] Zastupanje deluje tako da ugovor ili drugi pravni posao koji zaključi zastupnik u ime zastupanog lica i u granicama svojih ovlašćenja obavezuje neposredno zastupanog i drugu ugovornu stranu.[4] Zastupnik je dužan obavestiti drugu ugovornu stranu da istupa u ime zastupanog, ali i kad on to ne uradi, ugovor proizvodi pravno dejstvo za zastupanog i drugu ugovornu stranu, ako je ona znala, ili je iz okolnosti mogla zaključiti, da on istupa kao zastupnik (član 85, Zakona o obligacionim odnosima – ZOO)[5] koji uređuje zastupanje članovima 84-88).

Zastupanje ima sličnosti i sa drugim pravnim ustanovama kao što su nalog, komision, posredovanje, poslovodstvo bez naloga.[6] U ovom radu autor analizira sličnosti i razlike između zastupanja i navedenih ustanova i pojašnjava razgraničenja između njih.

2. Zastupanje i nalog

Odnos između zastupništva i mandata (naloga) je odnos samog instituta i jednog od osnova njegovog nastajanja. Ova dva pojma su dugo mešana međusobno. Zastupništvo se u srednjem veku pojavilo upravo u okviru ugovora o mandatu: dodavanjem mandataru, iz mandatuma rimskog prava, ovlašćenja da, preduzimajući pravne poslove za vlastodavca, u okviru primljenog naloga, dela i u njegovo ime a ne samo za njegov račun, i tako ga i lično obavezuje prema licima sa kojima ugovara. Iz ovakve situacije je poteklo poistovećivanje koje je u teoriji ostalo dugo i posle širenja zastupništva i izvan ugovora o mandatu.[7] I kasnije kada su zakonici sadržavali posebne odredbe o zastupništvu teoretičari su i dalje upotrebljavali reči „mandatar“ i „zastupnik“ kao sinonime.

Razmatrajući odnos naloga i zastupništva treba naglasiti da je nalog ugovor obligacionog prava koji ima dejstvo samo između strana ugovornica. On se po zakonskoj klasifikaciji nalazi u posebnom delu obligacionog prava i može da bude jedan od osnova nastajanja ovlašćenja za zastupanje. Nikakva

[3] O pojmu zastupanja vidi više u Marković, V., (2014). O pravnom pojmu zastupanja, *Pravo - teorija i praksa* 31 (4-6), str. 29-41.

[4] Marković, V., (2012). Zakonski i statutarni zastupnici privrednih subjekata, *Pravo - teorija i praksa* 29 (7-9), str. 20-41.

[5] *Sl. list SFRJ*, broj 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 i *Sl. list SRJ*, broj 31/93, 22/99, 44/99.

[6] Marković, V., (2014). Zastupanje privrednih subjekata u parničnom postupku, *Pravo - teorija i praksa* 28 (10-12), str. 67-84.

[7] Radovanovć Vučković, M., (1969). Zastupništvo u građanskom i privrednom pravu, Beograd, Institut za uporedno pravo, str. 75.

dejstva ovog ugovora ne nastaju prema trećim licima. Njima su međusobno obavezani samo vlastodavac i naologoprimac.

Zastupništvo je takav način preduzimanja pravnih poslova za drugoga da sva njihova dejstva nastaju direktno prema zastupanom. U modernim zakonicima zastupništvo se kao princip reguliše u opštem delu.

Zastupništvo se za razliku od ugovora o mandatu odnosi samo na preduzimanje pravnih poslova. Ugovor o nalogu i drugi ugovori koji mogu da budu osnov ovlašćenja za zastupanje mogu da sadrže obaveze na izvršenje kako pravnih tako i drugih poslova i usluga.[8]

Ugovor o nalogu je najčešći pravni osnov ovlašćenja za zastupanje. On može biti ugovor o preduzimanju pravnih poslova i radnji sa zastupanjem nalogodavca ali i ugovor o nalogu bez zastupanja nalogodavca.[9]

Ugovorom o nalogu obavezuje se nalogoprimac prema nalogodavcu da za njegov račun preduzme određene poslove. Istovremeno se nalogoprimac ovlašćuje na preduzimanje tih poslova (član 749, ZOO).

Razlika između zastupanja i naloga je što se zastupanje pojavljuje kod onih ugovornih obaveza kod kojih je potrebno delovati u ime nalogodavca, a kod onih ugovora kod kojih se obavljaju poslovi za račun nalogodavca dovoljan je i sam nalog.[10]

Ugovor o nalogu je usmeni ugovor.[11] Zakon o obligacionim odnosima zahteva posebnu formu kada se ugovorom daje punomoćje za preduzimanje

---

[8] Sudska praksa nekad meša pojmove zastupanja i naloga. Tako npr. u presudi Opštinskog suda u Nišu, P. broj 4744/06, koja je potvrđena presudom Okružnog suda u Nišu, Gž. broj 1844/09 kaže se: „Na osnovu člana 85, ZOO, radnje koje preduzima zastupnik, odnosno punomoćnik, obavezuju neposredno zastupanog. Prema tome, radnje koje je izvodio izvođač radova, pa makar i preko punomoćnika, a koje su prouzrokovale štetu, obavezuju izvođača radova, a ne punomoćnika.“ *Bilten sudske prakse*, broj 31, Okružni sud u Nišu, Intermex, 2009. godine.

[9] Italijanski građanski zakonik iz 1942. godine je jedan od zakonika koji pravi vrlo jasnu razliku između zastupništva i naloga: „Mandat (nalog) je ugovor kojim se jedna strana obavezuje da će izvršiti jednu ili više pravnih radnji za račun druge strane“ (član 1703), (mandat sa zastupanjem) – Ako je nalogoprimac ovlašćen da deluje u ime nalogodavca, primenjuju se i odredbe glave VI, deo II ove knjige (član 1704), (mandat bez zastupanja) – nalogoprimac, koji dela u svoje ime, stiče prava i obaveze koje potiču iz radnji preduzetih sa trećim licem, čak i ako su ova znala za postojanje mandata. Treća lica ne stupaju ni u kakav odnos sa nalogodavcem. Međutim, nalogodavac, stupajući na mesto nalogoprimca, može vršiti tražbena prava koja potiču iz izvršenja ugovora o nalogu, izuzev ukoliko bi to narušavalo prava koja pripadaju nalogoprimcu prema odredbama sledećih članova (član 1705).

[10] Više o tome Rajčević, M. (1993-95), Mandat (nalog) kao obilježje uslužnih privrednih ugovora, *Godišnjak Pravnog fakulteta Banja Luka* 17-19, str. 145-154.

[11] „Ugovor o nalogu kao neformalan ugovor, nastaje po izjavi nalogoprimca da će postupiti po nalogu nalogodavca. Kada nalogoprimac (tuženi) nije dao izjavu da će postupiti po nalogu nalogodavca (tužioca) tada među njima i nije zaključen ugovor o nalogu“. Iz presude Vrhovnog

pravnih poslova za koje se traži posebna forma. U tom slučaju se i punomoćje daje u istoj formi.[12] Posebna forma punomoćja može biti normirana i drugim zakonima. Tako npr. Zakon o parničnom postupku[13] zahteva da stranka izdaje punomoćje u pisanom obliku (član 90).

Prema odredbama ZOO pretpostavlja se da je ugovor teretan, osim ako je drukčije ugovoreno ili proizilazi iz prirode međusobnog odnosa (član 749, stav 3, ZOO). Ukoliko se želi otkloniti zakonska pretpostavka teretnosti, o tome se mora postići sporazum, odnosno to treba da nedvosmisleno proizilazi iz međusobnih odnosa nalogodavca i nalogoprimca. To može biti češće slučaj u građanskopravnim odnosima gde na dobročinost ugovora mogu ukazivati rodbinski odnosi ali i u privrednopravnim odnosima kada je reč o zajedničkom poslovanju.[14]

Prema zakonu više ugovora mogu sadržati klauzulu o ovlašćenju jedne stranke za preduzimanje pravnih poslova u ime i za račun druge stranke: ustupanje radi naplaćivanja (član 444, stav 2, ZOO), nalog radi ispunjenja (član 770, ZOO), prodajni nalog (član 554, ZOO), ugovor o delu (član 600, stav 2, ZOO), ugovor o trgovinskom zastupanju (član 792, ZOO), posredovanje (član 813, ZOO), otpremanje – špedicija (član 827, stav 2, ZOO) i asignacija (član 1020 i 1021 ZOO).

Ugovor o nalogu može, u svojstvu nalogodavca, zaključiti lice koje je i samo sposobno da preduzme posao za čije preduzimanje ovlašćuje nalogoprimca. Međutim, kako shodno članu 768, ZOO nalog prestaje kad nalogodavac ili nalogoprimac padne pod stečaj ili bude potpuno ili delimično lišen poslovne sposobnosti proizilazi da i nalogodavac i nalogoprimac moraju biti poslovno sposobna lica.

Nalogoprimac može biti i pravno i fizičko lice. Kod zastupanja, zastupnik npr. u parničnom postupku može biti samo fizičko lice.[15] Ako stranka pravnom licu izda punomoćje za zastupanje u sporu, onda se to punomoćje

suda Srbije, Prev. 272/95 od 28.06.1995. godine, *Sudska praksa privrednih sudova*, Bilten broj 1/1996, str. 106., takođe i presuda Vrhovnog suda Srbije Prev. 489/98 od 30.12.1998. godine, *Privrednik*, broj 97, *Paragraf Lex*.

[12] Član 90, ZOO: „Forma propisana zakonom za neki ugovor ili koji drugi pravni posao važi i za punomoćje za zaključenje tog ugovora, odnosno preduzimanje tog posla."

[13] *Sl. glasnik RS,* broj 72/2011, 49/2013 (Odluka Ustavnog suda), 74/2013 (Odluka Ustavnog suda), 55/2014.

[14] Vidi Loza, B., (2000), Obligaciono pravo, posebni dio, Pale, Pravni fakultet Srpsko Sarajevo, str. 159.

[15] „Punomoćnik u parničnom postupku ne može biti pravno već samo fizičko lice. Pravno lice može zastupati tužioca u materijalnopravnim odnosima, u smislu člana 749, do 770, ZOO" Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 5272/99 od 30.01.2000. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

ima smatrati nalogom. Nalogoprimac može izvršiti nalog lično ali i preko drugog shodno članu 753, stav 1 i 2, ZOO. Obezbeđenje parničnog punomoćja će se izvršiti ako nalogoprimac izda parnično punomoćje svom zaposlenom da preduzima radnje u postupku.[16]

Kad na strani nalogodavca postoji više lica, trebalo bi uzeti da je svako od tih lica ovlašćeno na preduzimanje pravnih poslova u okviru ovlašćenja sadržanog u ugovoru o nalogu. Prema odredbama ZOO ako je vršenje nekog posla povereno nekolicini istim nalogom da ga zajednički vrše, oni odgovaraju solidarno za obaveze iz tog naloga, ako što drugo nije ugovoreno (član 757).

Osim uobičajenih načina prestanka ugovora ZOO predviđa da ugovor o nalogu može prestati odustankom nalogodavca, otkazom nalogoprimca, smrću odnosno prestankom pravnog lica, kao i stečajem i lišenjem poslovne sposobnosti (član 765-769).[17] Dok, na primer, poslovno punomoćje imaoca radnje ne prestaje smrću imaoca radnje, kao ni kad on bude lišen poslovne sposobnosti (član 96).

Nalog prestaje smrću nalogoprimca. Nalog prestaje smrću nalogodavca samo ako je tako ugovoreno ili ako se nalogoprimac primio naloga s obzirom na svoje lične odnose sa nalogodavcem (član 767 ZOO).

Od ovog pravila postoji izuzetak: Kad je nalog dat da bi nalogoprimac mogao postići ispunjenje nekog svog potraživanja od nalogodavca, nalogodavac ne može odustati od ugovora i nalog ne prestaje ni smrću, ni stečajem nalogodavca ili nalogoprimca, ni kad jedan od njih bude potpuno ili delimično lišen poslovne sposobnsoti (član 770 ZOO).

3. Zastupanje i komision

Ugovor o komisionu je takav ugovor robnog prometa koji stvara obavezu jednoj ugovornoj strani da u svoje ime, a po nalogu i za račun druge ugovorne strane obavi jedan ili više ugovora robnog prometa, uz nagradu. Komisionar ima pravo na naknadu (nagradu) i kada ona nije ugovorena, jer

[16] „Ako je stranka pravnom licu izdala punomoćje za zastupanje u sporu, onda se to punomoćje ima smatrati nalogom. Po članu 753, stav 1 i 2, Zakona o obligacionim odnosima nalogoprimac može izvršiti nalog lično ali i preko drugog. U ovom slučaju tuženi je, kao nalogoprimac izdao parnično punomoćje svom zaposlenom da preduzima radnje u postupku. Na taj način obezbeđeno je i parnično punomoćje u ovoj parnici. S obzirom na to zastupanje tužilje je bilo pravilno.“ Iz presude Vrhovnog suda Srbije, Gž. 52/97 od 10.09.1997. godine. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

[17] Tako i „Otvaranjem stečaja nad preduzećem, punomoćje za podnošenje tužbe i zastupanje u sporu izdato advokatu od strane preduzeća pre otvaranja stečaja nema pravne važnosti“, Viši privredni sud u Beogradu, Pž. 4581/88, od 12.10.1988. godine. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

se smatra da se ovaj posao obavlja stručno i profesionalno u cilju zarade. Na ugovor o komisionu shodno se primenjuju pravila ugovora o nalogu, ukoliko ne postoje posebna pravna pravila o ugovoru o komisionu (član 771 ZOO).

Ugovorna strana koja obavlja delatnost u svoje ime a po nalogu i za račun druge ugovorne strane se zove komisionar, a druga strana je komitent.

U našem pozitivnom pravu ugovor o komisionu je regulisan u većem broju zakona, i to uglavnom na različite načine. Najdetaljnije je regulisan Zakonom o obligacionim odnosima i to članovima 771-789 gde ove odredbe imaju sistemski karakter, jer se radi o pravnim pravilima koja se primenjuju na sve vrste ugovora o komisionu i na sve oblike komisionog poslovanja.

Komisiono poslovanje u našem pravu se posebno pojavljuje u spoljnotrgovinskom prometu i na unutrašnjem tržištu u obliku konsignacionih skladišta koje vode domaći privredni subjekti u svoje ime, a za račun inostranih firmi.

U oblasti bankarskog poslovanja česti su takođe slučajevi da bankarske organizacije u domaćem i spoljnotrgovinskom prometu istupaju u svoje ime, a za račun svojih komitenata, dakle, u obliku komisionog poslovanja. Posebni oblik komisionog poslovanja u poslovnoj praksi se pojavljuje kod emitovanja hartija od vrednosti.[18]

Pored toga, ugovor o otpremanju (špediciji) ima elemente ugovora o komisionu jer se u ovom ugovoru jedna ugovorna strana (špediter, otpremnik) obavezuje da u svoje ime a po nalogu i za račun druge ugovorne strane (nalogodavca, komitenta) organizuje otpremu stvari, uz nagradu. Špedicija se pre nego što je postala imenovan ugovor, smatrala podvrstom ugovora o komisionu. „To je ugovor o komisionu u prevozu".[19] U špediciji se mogu prepoznati i elementi ugovora o trgovinskom zastupanju. Blisko srodstvo špedicije kao i ugovora o trgovinskom zastupanju sa komisionom proizilazi iz člana 829, ZOO koji je propisao supsidijarnu primenu pravila iz tih ugovora na odnose između nalogodavca i otpremnika koji nisu posebno uređeni ugovorom o špediciji.[20]

Prilikom određivanja pojma ugovora o komisionu u pravnoj teoriji se polazi od samostalne privredne delatnosti grupe privrednika koji se nazivaju komisionari a ne od načina i oblika zaključenja poslova privrednog prava. Komisionari, međutim, pored zaključenja ugovora u svoje ime a za račun

[18] Carić, S., (2002). Pojam i značaj ugovora o komisionu u pravnoj teoriji i poslovnoj praksi, *Pravni život* 51 (11), str. 374.

[19] Jankovec, I., (2004). Privredno pravo, Beograd, Privredni savetnik, str. 96.

[20] O špediciji vidi više u Jovanović, S., (1997). Obaveze špreditera u vezi zaštite interesa komitenta u jugoslovenskom i uporednom pravu: magistarska teza, Novi Sad, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu.

komitenta o kupovini ili prodaji robe i hartija od vrednosti, ovlašćeni su da obave niz drugih faktičkih i pravnih radnji kojima je cilj da omoguće ostvarenje komisione kupoprodaje. Te radnje su, na primer, čuvanje robe, kontrola i održavanje primljene robe radi komisione prodaje, sprovođenje carinskih radnji oko uvoza ili izvoza robe, poveravanje skladištaru čuvanja robe itd.[21]

Osnovna razlika između komisionog posla i zastupništva je u tome što zastupnik obavlja poslove u tuđe ime i za tuđi račun, a komisionar u svoje ime, a za tuđi račun.

Ugovor o komisionu je po pravnoj prirodi posebna vrsta nepotpunog, indirektnog, posebnog zastupništva. Komisionar u ekonomskom pogledu neposredno, direktno zastupa komitenta čije interese na poseban način štiti, jer posluje za njegov račun. Ovo neposredno ekonomsko zastupanje se pravno izražava na indirektan način, jer komisionar posluje u svoje ime. Iako posluje u svoje ime, komisionar po izvršenju posla mora komitentu da položi račun, pošto njegove interese štiti.[22]

Komisioni posao se zaključuje neformalno, prostom saglasnošću volja.

Obaveze komisionara iz ugovora o komisionu su: da dobijeni nalog izvrši pažnjom urednog privrednika,[23] da postupa po nalozima komitenta, da štiti interese komitenta, da čuva komitentovu robu, da obaveštava komitenta, da položi račun komitentu[24] i da preda komitentu sve koristi iz izvršenog posla.

---

[21] Tako kod ugovora o otpremanju robe: član 827, ZOO: Ugovorom o otpremanju obavezuje se otpremnik da radi prevoza određene stvari zaključi u svoje ime i za račun nalogodavca ugovor o prevozu i druge ugovore potrebne za izvršenje prevoza, kao i da obavi ostale uobičajene poslove i radnje, a nalogodavac se obavezuje da mu isplati određenu naknadu. Ako je ugovorom predviđeno, otpremnik može zaključivati ugovor o prevozu i preduzimati druge pravne radnje u ime i za račun nalogodavca.

[22] Carić, S., *op. cit*. str. 374. Tako i sudska praksa: „Ispunjenjem ugovorne obaveze i polaganjem računa komitentu, komisionar na njega prenosi sva prava, ali ne i obaveze prema trećim licima“, iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 4663/08 od 19.06.2008. godine. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

[23] „Komisionar je dužan da izvrši nalog iz ugovora o komisionu prema primljenim uputstvima sa pažnjom dobrog privrednika, pazeći pri tom na interese nalogodavca – komitenta, a u protivnom odgovara za štetu pričinjenu komisionaru“. Iz presude Vrhovnog suda Srbije, Prev. 487/95 od 22.11.1995. godine. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

[24] „Po prestanku ugovora o komisionu, komisionar je dužan da vrati komitentovu neprodatu količinu robe, jer je ista vlasništvo komitenta.“ Iz presude Višeg trgovinskog suda, Pž. 6016/03 od 04.09.2003. godine, Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

Prava komisionara iz ugovora o komisionu su: na nagradu (proviziju, ugovorenu naknadu),[25] na naknadu troškova,[26] na zakonska sredstva obezbeđenja svojih potraživanja prema komitentu.

Radi izvršenja komisionog naloga komisionar stupa u pravni odnos sa trećim licem. To je posledica komisionarevog istupanja u svoje ime a za račun komitenta. Za treće lice ugovorna strana je jedino komisionar a ne i komitent. Treće lice samo od komisionara može zahtevati izvršenje ugovorenih obaveza.

Između komitenta i trećeg lica nema pravnog odnosa sve dok komisionar ne cedira svoja prava prema trećem licu na svog komitenta.27 Ipak, činjenica da komisionar posluje za račun komitenta proizvodi određene pravne posledice. Prvo, sva potraživanja koja ima komisionar prema trećem licu se tretiraju prema njemu i prema njegovim poveriocima kao potraživanja komitenta i pre nego što ih je cesijom ustupio komitentu.[28] Ovo pravilo je naročito značajno u slučaju stečaja komisionara i služi za zaštitu opravdanih interesa komitenta. Drugi slučaj se javlja kod komisionarevog zahteva za naknadu štete prema trećim licima. Ako se radi o komitentovim potraživanjima, bez obzira što su formalnopravna potraživanja komisionara prema trećim licima,

---

[25] „Komisionar ima pravo na proviziju bez obzira da li je ona ugovorom predviđena, a ako iznos naknade nije predviđen ugovorom ili tarifom, komisionaru pripada naknada prema obavljenom poslu i postignutom rezultatu.“ Iz rešenja Višeg privrednog suda u Beogradu, Pž. 233/94, od 11.05.1994. godine. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

[26] „Komisionaru pripada naknada troškova za obavljeni posao sa kamatom od dana kada su ovi troškovi učinjeni.“ Iz presude Višeg privrednog suda, Pž. 4675/97 od 07.08.1997. godine. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

[27] Član 787, ZOO: „Komitent može zahtevati ispunjenje potraživanja iz posla koji je komisionar zaključio sa trećim i za njegov račun tek pošto mu ih komisionar ustupi. Ali, u pogledu odnosa komitenta ova se potraživanja od svog nastanka smatraju kao komitentova potraživanja.“ tako i sudska praksa: „Komitent nije ni u kakvom pravnom odnosu sa trećim licem sve dok mu komisionar cesijom ne ustupi svoje potraživanje prema trećem, ili preuzme dug komisionara za šta je potreban pristanak trećeg lica, kao poverioca, a na postojanje pravnog odnosa nije od bitnog uticaja ko je krajnji korisnik robe“, iz presude Vrhovnog suda Srbije, Prev. 355/01 od 05.12.2001. godine ili „U koncepciji komisionog posla direktni odnos između komitenta i trećeg lica, sa mogućnošću uzajamnog isticanja prigovora i podizanja uzajamnih tužbi iz posla zaključenog posredstvom komisionara, uspostavlja se cesijom, indosiranjem hartija od vrednosti ili zakonskom personalnom subrogacijom“, iz presude Višeg trgovinskog suda, Pž. 5311/03 od 25.12.2003. godine. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

[28] „Ako se ekonomski efekti komisionog posla sastoje u potraživanju koja je komisionar stekao prema trećem licu, komisionar je dužan da tako potraživanje ustupi komitentu. Na ovaj način se, izuzetno od opštih pravila o komisionim odnosima, uspostavlja neposredan pravni odnos između komitenta i trećeg lica sa kojim je komisionar zaključio ugovor za račun komitenta.“ Iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 6592/2002 od 20.02.2003. godine, *Paragraf Lex*.

ova potraživanja se tretiraju kao komitentova potraživanja, jer ih je komisionar stekao poslujući za račun komitenta.

Produbljenjem mišljenja o načinu delovanja komisionara kao i shvatanjem ugovora o komisionu kao složenog pravnog instituta izvodi se zaključak da je ugovor o komisionu po svojoj pravnoj prirodi mandat i posredno zastupništvo.[29]

U spoljnoj trgovini se pojavljuje posebna vrsta komisiona koja se zove konsignacija. To je posebna vrsta prodajnog komisiona u kome ima dosta elemenata skladišnog posla. Sastoji se u tome što konsignat (komitent) šalje svoju robu u konsignaciju na čuvanje i prodaju konsignatoru (obično inostranom komisionaru).[30] Konsignaciona skladišta su pod kontrolom carinskih organa pošto se roba definitivno carini onda kada bude prodata.

Postoji još jedna vrsta komisiona a to je komision delkredere. To je ugovor kojim se komisionar obavezuje da za naknadu (koja je veća od one koja se naplaćuje u osnovnom ugovoru o komisionu), obavi u svoje ime, a za račun komitenta jedan ili više poslova koje mu komitent poveri i da solidarno odgovara za ispunjenje obaveze trećeg lica.

Solidarna odgovornost komisionara nastaje ako je on „posebno jemčio“ za ispunjenje obaveze svog saugovarača.[31] Posebno jemčenje ne mora biti izričito izraženo, nego i prećutno (član 42, stav 4 i 5 ZOO).

Komisionar u ugovoru o komisionu delkredere odgovara solidarno sa svojim saugovaračem. Oni odgovaraju komitentu za celu obavezu i poverilac može zahtevati njeno ispunjenje od koga hoće sve dok ne bude potpuno

---

[29] Jovančić, M., (1983). Ugovor o komisionoj kupovini i prodaji robe u našem i uporednom pravu: magstarski rad, Novi Sad, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, str. 189.

[30] „Konsignacija nije vrsta kupoprodajnog odnosa već vrsta prodajnog komisiona kombinovanog sa uskladištenjem robe u kome komitent-konsignat preuzima obavezu da pošalje komisionaru – konsignataru određenu robu, s tim da je konsignatar čuva na svom skladištu (tzv. konsignaciono skladište), i da je prema ukazanoj prilici prodaje trećim licima u svoje ime a za račun konsignata.“ Iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 3552/2004 od 15.07.2004. godine, *Paragraf Lex*, tako i načelni stav zajedničke sednice Saveznog suda, Vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda od 09. i 10.12.1982. godine: „Pri prodaji robe s konsignacionog skladišta imalac konsignacionog skladišta nastupa prema kupcu u svoje ime, a za račun inostranog proizvođača, ukoliko inostrani proizvođač i imalac konsignacionog skladišta nisu drukčije ugovorili.“ *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije*, broj 3/2008.

[31] „Kod ugovora o komisionu, koji ne sadrži del credere klauzulu, komisionar nije solidaran dužnik sa trećim licem sa kojim je po nalogu i za račun komitenta zaključio određeni ugovor.“ Iz presude Saveznog suda Gzs. broj 45/2000 od 05.07.2001. godine. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com, tako i „Komisionar može samo na osnovu ugovora o komisionu ili na osnovu mesnih trgovačkih običaja preuzeti svojevrsnu garanciju izvršenja ugovorne obaveze trećih lica. U protivnom radi se o običnom komisionu.“ Iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 7073/2004 od 14.02.2005. godine, *Paragraf Lex.*

ispunjena, ali kad jedan dužnik ispuni obavezu, ona prestaje i svi se dužnici oslobađaju. Na solidarnu odgovornost komisionara i njegovog saugovarača primenjuju se opšta pravila o solidarnim obavezama (član 414-434 ZOO), a ne odredbe kojima je regulisano jemstvo pošto se klauzulom delkredere ne predviđa jemstvo.[32]

4. Zastupanje i posredovanje

Ugovorom o posredovanju posrednik se obavezuje na preduzimanje faktičkih radnji – da će nastojati pronaći i u vezu dovesti sa nalogodavcem lica koja bi stupila sa njime u pregovore sa ciljem zaključenja ugovora. Nalogodavac je u obavezi da posredniku plati naknadu ako dođe do zaključenja ugovora.

Posrednik, prema tome, preduzima faktičke radnje, dok zastupnik preduzima pravne radnje.

Ugovor o posredovanju je u našem pozitivnom pravu regulisan u članovima 813-826 ZOO, pominje se i u drugim propisima, na primer u Zakonu o spoljnotrgovinskom poslovanju.[33] Do zaključenja ugovora o posredovanju dolazi na osnovu naloga komitenta (nalogodavca) koji je upućen posredniku. Ovim nalogom komitent zahteva od posrednika posredovanje prilikom zaključenja nekog od ugovora robnog prometa.

Posrednik obavlja sve one poslove koji su neophodni da bi došlo do uspostavljanja pravnih i poslovnih odnosa između poslovnih partnera koji žele da zaključe neki od ugovora robnog prometa uz nagradu.34

Ugovor o posredovanju je neformalan ugovor a ugovorne strane mogu usloviti punovažnost zaključenja ugovora pismenom formom.35

Obaveze posrednika iz ugovora o posredovanju su: da postupa sa pažnjom dobrog privrednika prilikom posredovanja,[36] da čuva poslovnu tajnu,

---

[32] Babić, I., (1998). Komision delkredere, *Pravni život* 47 (11), str. 630.

[33] Član 4, stav 2, Zakona o spoljnotrgovinskom poslovanju (*Sl. glasnik RS*, broj 36/09, 36/11, 88/11): Predstavništvo je izdvojen, pravno zavisan organizacioni deo osnivača, koji obavlja prethodne i pripremne radnje u vezi sa zaključenjem ugovora i koji ne može da zaključuje ugovore, osim za sopstvene potrebe.

[34] Više o tome: Carić, S., (2003). Ugovor o posredovanju u našem pravu i poslovnoj praksi, *Pravni život* 52 (11), str. 159-177.

[35] „Ugovor o posredovanju ne mora biti zaključen u pismenom obliku, a isti mogu zaključiti i fizička lica iako se ne bave registrovanom privrednom delatnošću.“ Iz presude Vrhovnog suda Srbije Rev. 5081/03 od 02.10.2003. godine. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com,

[36] „Posrednik odgovara za štetu u slučaju da je posredovao za lice za koje je znao ili morao znati da neće moći izvršiti obaveze iz ugovora i uopšte za svaku štetu nastalu njegovom krivicom.“

da vodi poslovne knjige o posredovanju (posrednički, mešetarski dnevnik), izdavanje posredničkog lista, da čuva uzorke, daje potrebna obaveštenja.

Prava posrednika iz ugovora o posredovanju su: pravo na naknadu[37] i pravo na naknadu troškova.[38]

Najčešći su posrednici koji obavljaju svoju delatnost prilikom zaključivanja ugovora o kupoprodaji robe. Posrednik pronalazi kupce i prodavce za određenu robu, usklađuje njihove zahteve i interese, prenosi njihove ponude od jednog na drugog, zaključuje pojedine ugovore, daje obaveštenja o stanju na tržištu, kolebanju cena pojedine robe i obavlja druge radnje a sve u cilju omogućavanja zaključenja ugovora o kupoprodaji robe radi sticanja prava na nagradu.

U razvijenim tržišnim privredama poseban značaj imaju berzanski posrednici koji obavljaju svoje delatnosti na berzama, uglavnom berzanskim sastancima. Berzanski posrednici su najčešće službenici berze preko kojih učesnici na berzanskim sastancima stupaju u poslovne kontakte sa poslovnim partnerima u cilju zaključivanja berzanskih poslova.

U savremenim uslovima poseban značaj imaju posrednici kod osiguranja,[39] transportni posrednici i turistički posrednici.

5. Zastupanje i poslovodstvo bez naloga

Nezvano vršenje tuđih poslova ili poslovodstvo bez naloga je takav pravni institut, koji nastaje na osnovu činjenice da se jedno lice – nezvani vršilac tuđih poslova ili poslovođa bez naloga – meša u poslove drugog lica, gospodara poslova, obavljajući pravne ili materijalne poslove za njegov račun, iako

Iz presude Vrhovnog suda Srbije, Prev. 126/95 od 04.04.1995. godine. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

[37] „Da bi stekao pravo da zahteva od nalogodavca isplatu naknade, posrednik mora najpre izvšiti svoju obavezu – dovesti nalogodavca u vezu sa trećim licem sa kojim će nalogodavac pregovarati o zaključenju ugovora.“ Iz presude Vrhovnog suda Srbije, Rev. 170/04 od 04.11.2004. godine, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije*, broj 4/2005.

[38] O pravima i obavezama posrednika vidi više u Marković, V., (2014). Ugovor o posredovanju - prava i obaveze posrednika u: Miodrag Mićović, (urednik) Uslužni poslovi - zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa, Kragujevac, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, str. 185-195.

[39] Član 4, Zakona o osiguranju, *Službeni glasnik RS*, br. 55/04, 70/04, 61/05, 85/05, 101/07, 63/09, 107/09, 99/11, 119/12, 116/13): Poslove posredovanja u osiguranju obavlja društvo za posredovanje u osiguranju koje je dobilo dozvolu nadležnog organa za obavljanje tih poslova. Poslove zastupanja u osiguranju obavlja društvo za zastupanje u osiguranju i fizičko lice, koji su dobili dozvolu nadležnog organa za obavljanje tih poslova. Društvo za posredovanje u osiguranju i društvo za zastupanje u osiguranju osniva se kao akcionarsko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću.

za to nije primio nalog ili ovlašćenje od onoga čiji su poslovi, a sa namerom da zastupa interese onoga kome poslovi pripadaju.[40]

Vršenju tuđih poslova može se nezvano pristupiti samo ako posao ne trpi odlaganje te predstoji šteta ili propuštanje očigledne koristi.

U našem pozitivnom pravu poslovodstvo bez naloga regulisano je članovima 220-228, ZOO.

Osnovna razlika imeđu nezvanog vršenja tuđih poslova i zastupništva je u tome što se zastupništvo zasniva na ovlašćenju (ugovoru, opštem aktu pravnog lica, aktu nadležnog organa, zakonu) a nezvano vršenje tuđih poslova se vrši bez ovlašćenja ako su ispunjeni zakonski uslovi kao i što nezvano vršenje tuđih poslova obuhvata pravne i materijalne poslove a zastupništvo se odnosi samo na pravne poslove.

Položaj nezvanog vršioca tuđih poslova je nepovoljniji, njegova odgovornost je izraženija i oštrija, njegova pravna situacija nezavidnija, od one koju zakoni predviđaju za zastupnika ili punomoćnika. Stoga je značajno znati da li se radi o zastupanju ili nezvanom vršenju tuđih poslova. Načelno, kada nema naloga ili ovlašćenja da se preduzme posao, reč je o nezvanom vršenju tuđih poslova.

U praksi se može pojaviti sporna situacija da li se radi o poslovodstvu bez naloga ili punomoćstvu ako je ugovor o punomoćstvu zaključen konkludentnim radnjama. Pri prosuđivanju valja obratiti posebno pažnju na odnos između stranaka. Tako, na primer, ako gospodar posla redovno daje ovlašćenje jednom licu za obavljanje određenih poslova, pa se dogodi da ono preduzme neki takav posao bez ovlašćenja, a gospodar to zna i ne protivi se, treba uzeti, s obzirom na stalni poslovni odnos između stranaka, da se radi o punomoćstvu a ne o nezvanom vršenju tuđih poslova.[41] Pored toga, naročito treba imati u vidu izričite odredbe članova 87 i 88 ZOO, koje se odnose na prekoračenje ovlašćenja i zaključenje ugovora od neovlašćenog lica.

Akt kojim se nezvani vršilac meša u tuđi posao može biti jedan posao ili više nezavisnih poslova. Nezvani vršilac može uspostaviti delovodstvo svim pravnim ili materijalnim aktima. Svi akti koji predstavljaju, za drugog, izvršenje neke obaveze[42] ili uspostavljanje nekog prava, mogu dovesti do nastanka

---

[40] Ovaj obligacioni odnos se naziva i *negotiorum gestio,* poslovođa bez naloga se označava i kao *negotiorum gestor,* a gospodar posla *dominus negotii.*

[41] Mirilović, B., (1980). Nezvano vršenje tuđih poslova, Beograd, Institut za uporedno pravo, str. 24.

[42] „Onaj koji je učinio izdatak bez koga sticalac ne bi mogao doći u posed kupljene stvari, ima pravo da od sticaoca zahteva ono što je za njega platio“, iz Rešenja Vrhovnog suda Srbije, Rev. 981/99 od 17.03.1999. godine. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

delovodstva. Ovo opšte pravilo je ograničeno: posao delovodstva treba da bude dozvoljen. Ne mogu proizvoditi nezvano vršenje tuđih poslova svi akti protivni javnom moralu ili zakonu.

U slučaju kada nezvani vršilac zaključi posao u odgovarajućoj formi trebalo bi razlikovati da li je on obavljao taj posao uz učešće organa vlasti ili ne. Ukoliko je za nastanak posla potrebno učešće organa vlasti, onda bez obzira što je nezvani vršilac preduzeo posao obavljajući sve formalnosti publiciteta, posao neće nastati. To zbog toga što radnje organa koje su protivne zakonu ne mogu imati iste posledice kao one koje odgovaraju zakonu. A kad je organ dozvolio da delovođa obavi formalnosti publiciteta, koje bi po zakonu mogao da učini punomoćnik sa specijalnim ovlašćenjem, on je postupao protivpravno, povredio je pravo, što treba da bude sankcionisano ništavošću preduzetih radnji. Pored toga, takvo rešenje zahteva pravna sigurnost.[43]

Nezvani vršilac može nezvano pristupiti vršenju tuđeg posla ako su ostvarene određene pretpostavke:

1. Poslovodstvo bez naloga nastaje ako poslovođa bez naloga vršenju tuđeg posla pristupi u nameri da sa gospodarem posla zasnuje odnos poslovodstva bez naloga.
2. Poslovođa bez naloga vrši tuđi posao.
3. Poslovođa bez naloga nema obavezu, a ni ovlašćenje poslovođe bez naloga da vrši tuđi posao.
4. Vršenje tuđeg posla sa ciljem zasnivanja poslovodstva bez naloga ne trpi odlaganje i mora biti korisno za gospodara posla.
5. Poslovodstvo bez naloga nastaje kad ne postoji zabrana gospodara posla da se posao izvrši.[44]

Dužnosti poslovođe bez naloga su: da izvrši posao sa pažnjom dobrog domaćina ili dobrog privrednika, da što pre obavesti gospodara posla i nastavi započeti posao, ukoliko mu je to razumno moguće, dok gospodar posla ne bude mogao preuzeti brigu o njemu, da podnese izveštaj i položi račun gospodaru posla.

Prava poslovođe bez naloga su: da zahteva od gospodara posla da ga oslobodi svih obaveza koje je zbog tog posla preuzeo na sebe i da preuzme sve obaveze koje je zasnovao u njegovo ime, da zahteva od gospodara posla naknadu nužnih i korisnih izdataka, da zahteva naknadu štete i kada nije postigao očekivani rezultat, da zahteva primerenu nagradu za trud i odnese stvari

[43] Mirilović, B., *op.cit*. str. 58.

[44] Babić, I., (2009). Obligaciono pravo, Sremska Kamenica – Beograd, Fakultet za evorpske pravno-političke studije Univerziteta Singidunum Beograd i JP Službeni glasnik, str. 274.

kojima je povećao tuđu imovinu, a za koje mu se učinjeni izdaci ne nadoknađuju, ako se one mogu odvojiti bez oštećenja svari kojoj su dodate.

Nezvano vršenje tuđih poslova spada u jednostrane pravne poslove kao izvore obligacija. U Nemačkoj pravnoj literaturi preovlađuje mišljenje da je poslovodstvo bez naloga realni akt, odnosno pravno relevantna radnja koja je samo slična pravnom poslu, ali koja, ipak, nije pravni posao.45 Ovo stanovište prihvatljivo je i za naše pravo, pogotovu što poslovođa bez naloga može biti i lice koje je poslovno nesposobno.[46]

6. Zaključak

Očigledno je, iz iznetog, da postoje velike sličnosti ali i jasne razlike između zastupanja i navedenih srodnih ustanova.

Tako, zastupništvo se kao ustanova uređuje u opštem delu modernih zakona a ostale ustanove su uređene u posebnom delu zakona.

Zastupništvo se odnosi samo na preduzimanje pravnih poslova. Ugovor o nalogu i drugi ugovori koji mogu da budu osnov ovlašćenja za zastupanje mogu da sadrže obaveze na izvršenje kako pravnih tako i drugih poslova. Razlika između zastupanja i naloga je što se zastupanje pojavljuje kod onih ugovornih obaveza kod kojih je potrebno delovati u ime nalogodavca, a kod onih ugovora kod kojih se obavljaju poslovi za račun nalogodavca dovoljan je i sam nalog.

Komisionari i posrednici su ovlašćeni da obave niz drugih faktičkih i pravnih radnji kojima je cilj da omoguće realizaciju ugovora. Osnovna razlika između komisionog posla i zastupništva je u tome što zastupnik obavlja poslove u tuđe ime i za tuđi račun, a komisionar u svoje ime, a za tuđi račun. Kod posredovanja posrednik se obavezuje na preduzimanje faktičkih radnji – da će nastojati pronaći i u vezu dovesti sa nalogodavcem lica koja bi stupila sa njime u pregovore sa ciljem zaključenja ugovora. Posrednik preduzima faktičke radnje dok zastupnik preduzima pravne radnje.

Osnovna razlika imeđu nezvanog vršenja tuđih poslova i zastupništva je u tome što se zastupništvo zasniva na ovlašćenju (ugovoru, opštem aktu pravnog lica, aktu nadležnog organa, zakonu) a nezvano vršenje tuđih poslova se vrši bez ovlašćenja ako su ispunjeni zakonski uslovi kao i što nezvano vršenje tuđih poslova obuhvata pravne i druge poslove a zastupništvo se odnosi samo na pravne poslove.

---

[45] Larenz, K., (1981). Lehrbuch de Schuldrechts, II Band: Besonderer Teil, l2. Auflage, München, str. 317.

[46] Radišić, J., (1988). Obligaciono pravo, Beograd, Savremena administracija, str. 316.

Velisav Marković, PhD
Associate professor, The Faculty of Business in Valjevo, The Singidunum University in Belgrade

The distinction between representation and related legal institutes

A b s t r a c t

Representation is a way (an option) of taking legal affairs in the name and on behalf of a represented person where all effects of the acts undertaken in the name and for the account of the represented person(s) arise only toward the represented person, if the agent acted within the limits of the powers of representation and informed the third party that the acts were undertaken in the name and on behalf of the represented person. Representation has similarities with the other legal institutes such as a warrant, commission, mediation, the management without a warrant. In this paper, the author analyzes the similarities and differences between representation and aforementioned institutes and clarifies the distinction between them.

Keywords: *representation, warrant, commission, mediation, management without a warrant*

Literatura:

1. Babić, I. (2009). Obligaciono pravo – opšti deo, Sremska Kamenica – Beograd, Fakultet za evorpske pravno-političke studije Univerziteta Singidunum Beograd i JP Službeni glasnik
2. Babić, I. (1998). Komision delkredere, *Pravni život* 47 (11), str. 623-634
3. Bilten sudske prakse, broj 31/2009, Okružni sud u Nišu, Intermex
4. Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, broj 3/2008
5. Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, broj 4/2005
6. Bilten Višeg privrednog suda u Beogradu, broj 2/1998
7. Carić, S. (2002). Pojam i značaj ugovora o komisionu u pravnoj teoriji i poslovnoj praksi, *Pravni život* 51 (11), str. 371-392

8. Carić, S. (2003). Ugovor o posredovanju u našem pravu i poslovnoj praksi, *Pravni život* 52 (11), str. 159-178
9. Italijanski građanski zakonik iz 1942. godine
10. Jankovec, I. (2004). Privredno pravo, Beograd, Privredni savetnik
11. Jovančić, M. (1983). Ugovor o komisionoj kupovini i prodaji robe u našem i uporednom pravu: magstarski rad, Novi Sad, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu
12. Jovanović, S. (1997). Obaveze špreditera u vezi zaštite interesa komitenta u jugoslovenskom i uporednom pravu: magistarski rad, Novi Sad, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu
13. Knežević, M. (2013). Prokura u svetlu Zakona o privrednim društvima, *Pravo - teorija i praksa* 30 (4-6), str. 59-68
14. Larenz, K., (1981), Lehrbuch de Schuldrechts, II Band: Besonderer Teil, l2. Auflage, München
15. Loza, B. (2000). Obligaciono pravo: posebni dio, Pale, Pravni fakultet Srpsko Sarajevo
16. Marković, V. (2014). O pravnom pojmu zastupanja, *Pravo - teorija i praksa* 31 (4-6), str. 29-41
17. Marković, V. (2014). Ugovor o posredovanju - prava i obaveze posrednika u: Miodrag Mićović (urednik), Uslužni poslovi - zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa, Kragujevac, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, str. 185-195
18. Marković, V. (2012). Zakonski i statutarni zastupnici privrednih subjekata, *Pravo - teorija i praksa* 29 (7-9), str. 20-41
19. Marković, V. (2014). Zastupanje privrednih subjekata u parničnom postupku, *Pravo - teorija i praksa* 28 (10-12), str. 67-84
20. Mirilović, B. (1980). Nezvano vršenje tuđih poslova, Beograd, Institut za uporedno pravo
21. Radišić, J. (1988). Obligaciono pravo, Beograd, Savremena administracija
22. Radovanovć Vučković, M. (1969). Zastupništvo u građanskom i privrednom pravu, Beograd, Institut za uporedno pravo
23. Rajčević, M. (1993-95). Mandat (nalog) kao obilježje uslužnih privrednih ugovora, *Godišnjak Pravnog fakulteta Banja Luka*, 17-19, str. 145-154
24. Stanković, G. (2012). Zastupanje preduzetnika u parničnom postupku, *Pravo - teorija i praksa* 29 (4-6), str. 1-12
25. Sudska praksa privrednih sudova, Bilten broj 1/1996
26. Sudska praksa – bilteni online. Dostupno na: www.sudksapraksa.com
27. Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ*, broj 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 i *Sl. list SRJ*, broj 31/93, 22/99, 44/99

28. Zakon o osiguranju, *Službeni glasnik RS*, br. 55/04, 70/04, 61/05, 85/05, 101/07, 63/09, 107/09, 99/11, 119/12, 116/13
29. Zakon o parničnom postupku, *Sl. glasnik RS,* broj 72/11, 49/13 (Odluka Ustavnog suda), 74/13 (Odluka Ustavnog suda), 55/14
30. Zakon o spoljnotrgovinkom poslovanju, *Sl. glasnik RS*, broj 36/09, 36/11, 88/11